

A historical black and white photograph of a wooden bridge over a canal. Several people are standing on the bridge, and a small boat is visible in the water below. The scene is set in a rural or coastal area with buildings and trees in the background.

ALLES VOOR JE

SPREEKBEURT

MUSEUM **BROEKER**
VEILING

INHOUD

MUSEUM BROEKERVEILING	3
HET LEVEN IN LANGEDIJK ROND 1900	4
LANGEDIJK. HET ZUURKOOLDORP	7
HET VEILEN BIJ AFSLAG IN DE BROEKER VEILING	9
DE RUILVERKADELING VAN DE JAREN 70: VAN WATER NAAR WEGEN	11
HET ONTSTAAN VAN HET DUIZENDEILANDENRIJK	12
HET LEVEN VAN EEN TUINDER	14

MUSEUM BROEKERVEILING

Museum BroekerVeiling is de oudste groentedoorvaarveiling van de wereld. Het is een leuk en leerzaam museum, waar je van alles kunt bekijken en vooral ook van alles kunt doen. Soms ook proeven! Over het museum valt heel veel te vertellen, want deze regio zit vol met verhalen over tuinders, grond, groenten en slimme innovaties. Lijkt het je leuk om hier meer over te leren? In dit pakket vind je informatie en foto's die je kunt gebruiken voor je spreekbeurt of werkstuk. Natuurlijk mag je het museum ook komen bezoeken. Misschien leuk om dit met de hele klas te doen. Hierover lees je meer op <https://broekerveiling.nl/educatie>

Wil je je spreekbeurt nog spannender maken, dan kun je echte museumvoorwerpen bij ons ophalen die je in de klas kunt laten zien.

HET LEVEN IN LANGEDIJK ROND 1900

Langedijk bestond vroeger uit verschillende zelfstandige dorpen langs een kilometerslange dijk. Zoals Zuid- en Noord-Scharwoude, Oudkarspel en Broek op Langedijk. Deze dorpen zagen er vroeger heel anders uit dan vandaag. Er waren veel kleine winkels, zoals een groenteboer, een kruidenier en een slager. Supermarkten bestonden nog lang niet.

Het leven van een tuindersvrouw

Terwijl de man op zijn akkers werkte, deed de vrouw al het zware werk thuis. Zij zorgde voor de (kleine) kinderen en deed het huishouden. De gezinnen waren vroeger groot. Mensen hadden soms wel 8, 10 of 12 kinderen! De meeste huishoudelijke klussen moesten nog met de hand worden gedaan. Stofzuigers, vaatwassers en wasmachines kwamen pas veel later. Heet water kwam niet uit de kraan, maar moest je zelf koken. Hard werken dus!

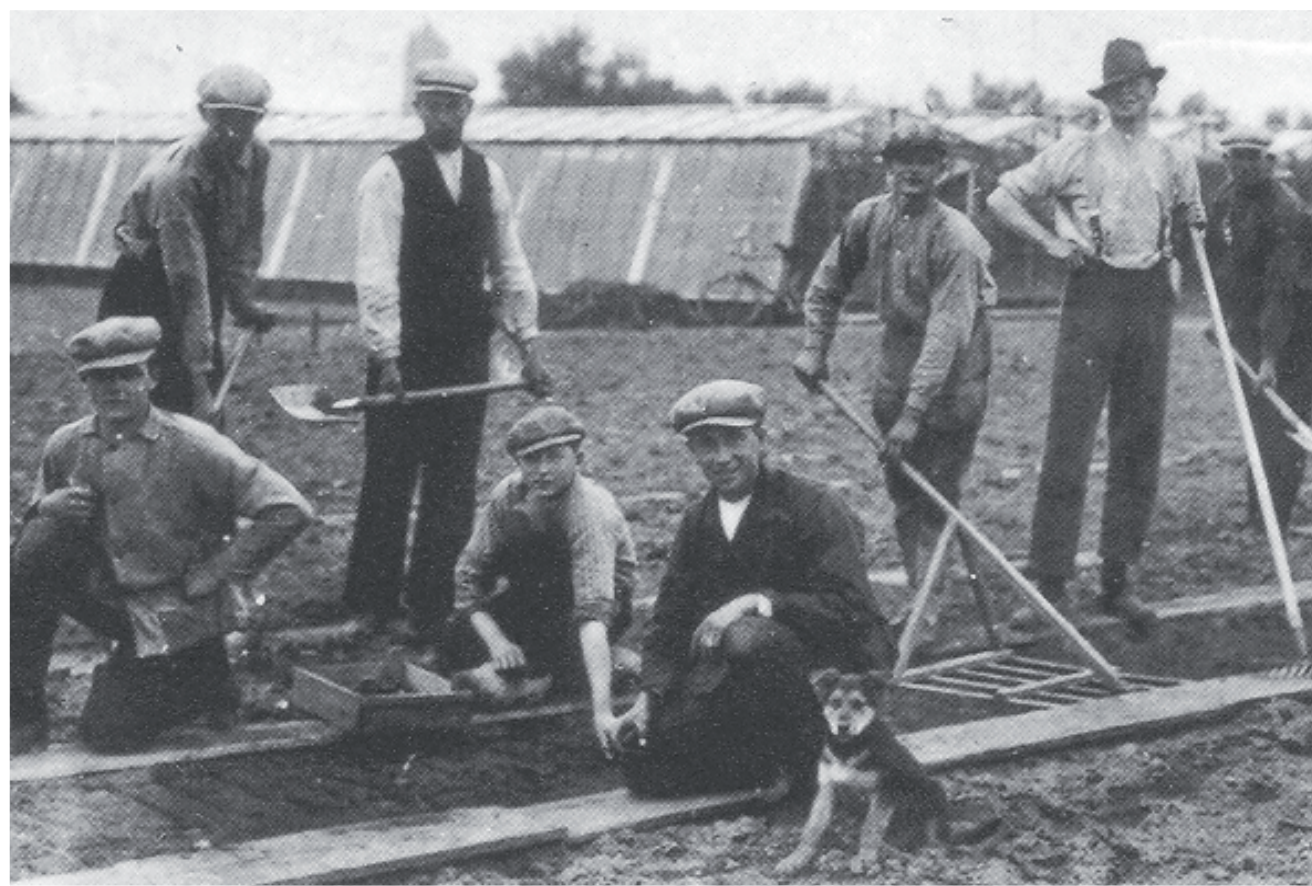
Kleding wassen

Kleding wassen deden de meeste vrouwen bij de sloot. Sommige huizen hadden een waterput bij het huis. Kapotte kleding werd netjes gerepareerd of vermaakt, zodat een jonger broertje of zusje het nog kon dragen. Geld voor nieuwe kleding was er vaak niet.

Warm eten in de middag

Wij zijn gewend om 's avonds warm te eten, maar vroeger gebeurde dat vaak om 12 uur 's middags. Dat was fijn voor de mannen die dan al een ochtend zwaar werk op het land hadden gedaan. Koken gebeurde dus 's ochtends. 's Avonds at het gezin dan een eenvoudige maaltijd met brood. Als de akkers te ver weg lagen om tussen de middag thuis te eten, nam de tuinder een pakje brood mee naar het land. Veel oudere mensen die altijd gewend waren 's middags warm te eten, doen dat nu nog steeds.

Klederdracht

Rond 1900 droegen mensen in een dorp vaak dezelfde soort jurken, schorten, broeken, jassen en hoofddeksels. Dat noemen we nu 'klederdracht'. Aan de gebruikte materialen en aan versieringen kon je wel zien of iemand veel of weinig verdiende. Rijkere mensen hadden geld voor betere en duurdere stoffen, zilveren of gouden knopen, sieraden en mooi borduurwerk. In de Langedijker dorpen droegen alle vrouwen een zwart mutsje en daar overheen een kapje van kant, een hulletje. Als laatste droegen de vrouwen een boerenhoedje, ook wel een schapenkontje genoemd.

Kinderen van een tuindersgezin

Kinderen waren handige hulpjes voor de ouders. Omdat alles nog met de hand gedaan werd, in huis en op het land, was die extra hulp heel welkom. De jongens werkten mee op de akker en de meisjes hielpen mee in de huishouding.

Daarnaast speelden kinderen meestal buiten, want binnen was niet zo veel te doen. Je kent vast de oudhollandse spelletjes als steltlopen, hoepelen, bliklopen of zaklopen. Maar ook verstoppertje, tikkertje, hinkelen en overlopen deden ze graag.

Vanaf 1874 moesten alle kinderen tot 12 jaar verplicht naar school. Dit kwam door de schoolwet van minister Van Houten. Bij drukke tijden op het land kregen tuinderskinderen vrij van school. Bijvoorbeeld als de kool geplant moest worden: de zogenaamde koolvakantie. Dit duurde ongeveer een week en de kinderen hielpen dan mee op de akker. Een relaxvakantie was het dus niet.

Naar de kerk op zondag

Er waren veel kerken in Langedijk en eigenlijk ging bijna iedereen op zondag wel naar de kerk. Buitenspelen of werken op het land werd dan niet gedaan. De zondag was echt een rustdag! Soep eten, samen zingen, twee keer naar de kerk en bijpraten met familie, zo zag de zondag eruit!

LANGEDIJK, HET ZUURKOOLDORP

Langedijk stond bekend om haar goede grond voor het verbouwen van kool. Van witte kool die niet snel gegeten hoefde te worden, werd zuurkool gemaakt. Hierdoor bleef de kool maandenlang goed. Heel handig, omdat koelkasten in die tijd nog niet normaal waren. De Langedijker zuurkool werd door heel Europa verkocht!

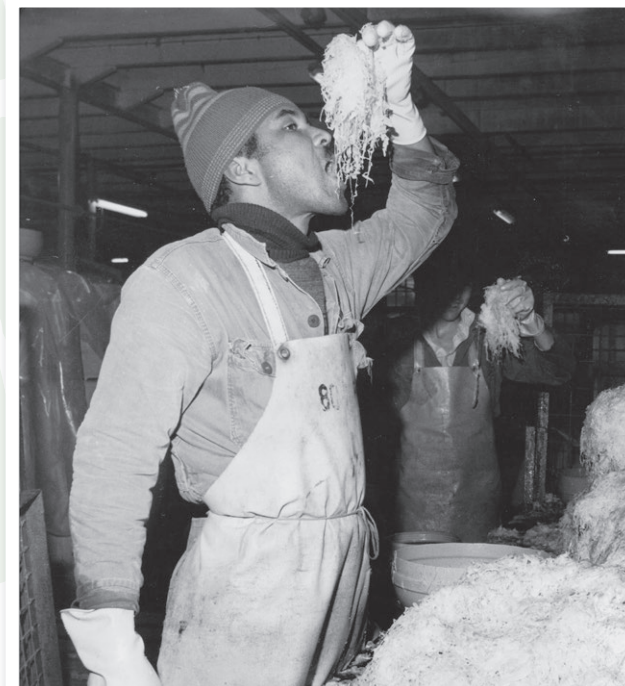
Zuurkoolfabrieken in het dorp

Er waren verschillende fabrieken die zuurkool maakten. Op het hoogtepunt waren er zelfs zeven in Langedijk, waaronder Kramer, Hart, Verburcht, De Nijs en Deutekom. Met de boot of trein werd de zuurkool naar steden in Nederland en zelfs naar het buitenland gebracht. Zuurkool uit Broek op Langedijk werd in Duitsland, België, Frankrijk, Italië en zelfs in Suriname verkocht!

Toen de zuurkool niet meer met de hand werd gemaakt, maar door machines, verdwenen de kleinere fabrieken. Vanaf 1988 was er nog maar één fabriek over: Kramer Zuurkool in Zuid-Scharwoude. Als je nu zuurkool in de supermarkt koopt, komt deze waarschijnlijk daarvandaan.

HOE ZUURKOOL WORDT GEMAAKT?

In de oogsttijd werden de kolen door de tuinders van hun akker gehaald en in koolschuren opgestapeld. Als het er tijd voor was, laadde de tuinder zijn hele akkerschuit vol met kool en voer hij naar de Broeker veiling. Daar verkocht hij zijn kolen aan handelaren. Die brachten de kool met hun eigen schuit naar een zuurkoolfabriek om er zuurkool van te laten maken.

STAP 1

De lelijke bladeren werden van de kool gehaald.

STAP 2

De stronk werd met een boor weggehaald.

De stronk zit in het binnenste deel van de witte kool en is hard.

STAP 3

De kool werd fijn gesneden en in grote diepe bakken gedaan. Wat water erbij en met zout 'gepekeld'. De mannen stapten in de bakken en stampten de kool goed aan.

STAP 4

Dan begon het wachten, want pas na een paar maanden was de zuurkool klaar. Dit proces van zuurkool maken heet fermenteren. De zuurkool werd bewaard en verkocht in houten tonnen, waarop de naam van de fabriek gestempeld werd.

Het aanstampen van zuurkool wordt nu niet meer gedaan...
maar verder wordt zuurkool nog altijd op dezelfde manier gefermenteerd!

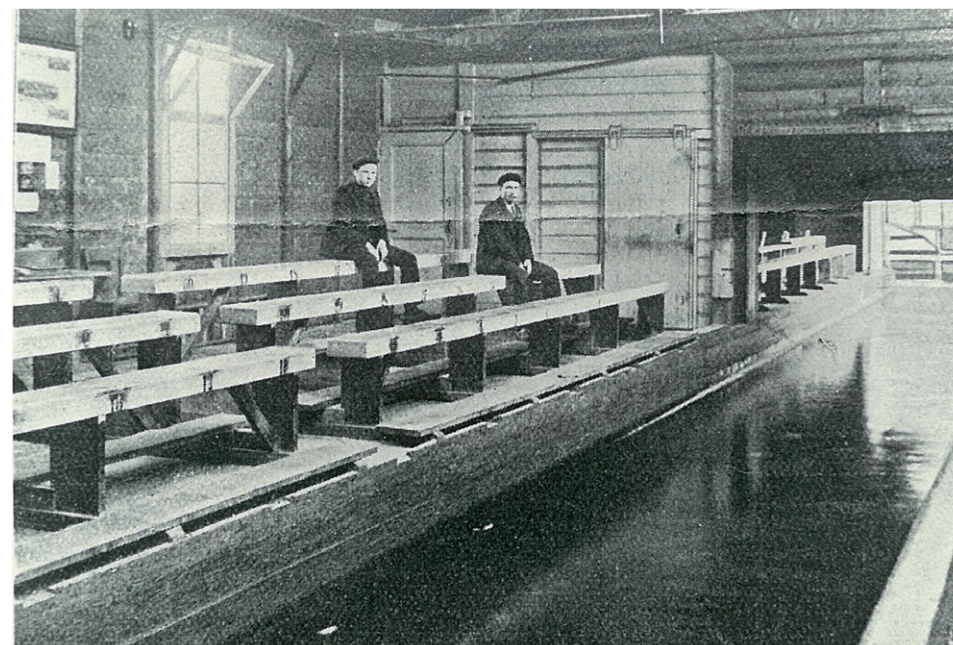
HET VEILEN BIJ AFSLAG IN DE BROEKER VEILING

Tuinders uit de hele regio kwamen naar de Broeker veiling om hun groenten te veilen. Dat deden ze via een veiling bij afslag. Maar wat is dat eigenlijk precies?

Wat is veilen?

Om het simpel te houden: veilen = bieden. Als tuinder weet je van tevoren niet welke prijs je krijgt voor je groenten. Handelaren bieden op de groenten en de biedingen bepalen de prijs.

De twee bekendste manieren van veilen zijn veilen bij opbod en veilen bij afslag. Veilen bij opbod begint met een lage startprijs. Door te bieden gaat deze steeds iets omhoog. Het hoogste bod bepaalt de eindprijs. Met veilen bij afslag gaat het juist andersom. Er wordt ingezet met een hoge prijs en deze zakt, tot iemand aangeeft dat hij het voor die prijs wil kopen. Deze manier van veilen is in 1887 in Broek op Langedijk ontstaan.

Ontstaan van veilen bij afslag

Op 29 juni 1887 was er een tuinder, Dirk Jongeling, die niet met één handelaar ging onderhandelen, maar tegen alle handelaren tegelijk riep: "Wie wil mijn bloemkolen kopen voor 15 cent per stuk?"

Niemand antwoordde, want 15 cent voor een bloemkool? Dat was veel te duur. Daarom ging Dirk Jongeling zakken met zijn prijs "Wie geeft er 14 cent?... 13 cent? ... 12 cent?"

Toen riep een handelaar: "Mijn!" en hij kocht de bloemkolen van Dirk voor 12 cent per stuk. Dat was een mooie prijs voor de kolen en het was ook nog eens supersnel geregeld. Dit was het begin van het veilen bij afslag in de Broeker veiling.

Hierna gingen veel tuinders hun groenten op de manier van Dirk Jongeling verkopen. Ze werden er steeds handiger in. Er kwam een vaste 'afslager'. Dat was iemand met een stevige stem die de producten, prijzen en hoeveelheden omriep. Wel gebeurde het steeds vaker dat meerdere mensen tegelijk MIJN riepen. Daardoor was soms onduidelijk wie de koper was. Als oplossing voor dit probleem werd de veilingklok bedacht.

De veilingklok werd in 1903 gebouwd en opgehangen in een afdak boven het water. De handelaren zaten droog in bankjes en de groenten kwamen per schuitje langs. De klok had één wijzer die terugdraaide van 100 naar 1. Zodra de klok begon te lopen, was het opletten geblazen. In elk bankje zat een genummerde knop. Door op hun knop te drukken konden de handelaren de klok stilzetten. Was je de eerste, dan ging er een lampje met jouw nummer branden. Drukte je te laat... dan gingen de groenten met iemand anders mee! Soms drukte er niemand, dan 'draaiden de groenten door' en werd hij niet verkocht. Helaas waren de groenten dan alleen nog goed voor veevoer. Soms lukte zelfs dat niet en werd de groente verbrand.

Verkochte groenten werden door de handelaren over water, per trein of vrachtauto vervoerd naar de grote steden of het buitenland.

Een groter veilinggebouw

Het werd zó druk in de Broeker veiling dat in 1912 een groter veilinglokaal (of afmijnlokaal) werd geopend. In dit gebouw kun je nu nog dagelijks veilingdemonstraties zien. Tussen 1922 en 1925 werden de lighallen gebouwd. Toen konden ook de tuinders met hun groenten beschut en droog wachten tot de veiling begon.

DE RUILVERKAVELING VAN DE JAREN 70: VAN WATER NAAR WEGEN

De hele omgeving rondom de Broeker veiling bestond uit ontelbare kleine eilanden waar de tuinders hun groenten op verbouwden. Het Rijk der Duizend Eilanden noemt men het nu, maar het waren er veel en veel meer. Wel 15.000! Al het vervoer ging over water met kleine akkerschuiten. Wegen waren er nauwelijks, eigenlijk alleen door het dorp liep een lange 'dorpsstraat'. In andere gebieden in Nederland werden steeds grotere polders gemaakt waar de eerste tractoren doorheen konden rijden. Toen werd al snel duidelijk dat een groot stuk land veel handiger was om te bewerken. Bovendien konden de eerste vrachtwagens de groenten makkelijker vervoeren dan de kleine schuiten.

Ruilen zonder huilen

Na veel discussie werd besloten om ook de omgeving van Langedijk helemaal aan te passen. Vanaf ongeveer 1970 begon de ruilverkaveling. En dat veranderde alles.

Bij ruilverkaveling wordt landbouwgrond opnieuw ingedeeld en verdeeld. Iedere tuinder kreeg nieuwe stukken grond (kavels) toegewezen die naast elkaar lagen. Dit deed soms wel even zeer. Want elke tuinder vond zijn eigen akkers natuurlijk het vruchtbaarst en het fijnst werken!

Van een groepje eilanden (verschillende kavels) werd één grotere akker gemaakt. De sloten die ertussen lagen, werden dichtgegooid met grond die uit de buurt van Koedijk werd gehaald. Wat daar overbleef ken je vast! Een recreatiemeer: het Geestmerambacht.

Sommige tuinders vonden deze ontwikkeling maar niks. Ze stopten ermee en verkochten hun grond, waardoor de nieuwe kavels een stuk groter werden. De aanleg van wegen zorgde er wel voor dat er veel minder sloten waren. Er kon dus ook minder water afgevoerd worden. Sommige groenten voelden zich op deze grond niet meer zo thuis. Hierdoor wordt in onze regio vooral nog kool verbouwd.

Einde van de doorvaarveilingen

Door alle veranderingen waren doorvaarveilingen niet meer nodig. Er waren immers geen schuiten met groenten meer. De ruilverkaveling maakte dus een einde aan de handel in de Broeker veiling. Maar gelukkig gebeurde er wel wat anders! Want in 1974 opende prinses Beatrix het veilinggebouw als museum. Vanaf die tijd worden voor bezoekers dagelijks demonstratieveilingen gehouden.

HET ONTSTAAN VAN HET DUIZEND-EILANDENRIJK

Vroeger zag Langedijk en de omgeving er heel anders uit dan nu. Van dit landschap bleef alleen een klein stukje bewaard, rond het Oosterdel tussen Broek op Langedijk en Heerhugowaard. Daar zie je nog hoe het er hier vroeger uitzag.

Van moeras naar akkertjes

Zo rond het jaar 1000 was dit gebied een land van moerassen, kreupelhoutbosjes en kleine ondiepe meertjes. Hier en daar waren wat hoger gelegen stukken met enkele brede sloten ertussen. De weinige mensen die er leefden, woonden in de duinen en op een zandrug. Er werd in het gebied vooral gejaagd en gevestigd.

De mensen uit deze regio (die ook wel de Geestmannen werden genoemd) ontdekten dat het moeras vruchtbare grond had. Veel vruchtbaarder dan hun eigen zandgronden. Daarom trokken ze vanuit hun dorpjes het moeras in en probeerden ze stukjes droog te maken. Dit deden ze door slootjes te graven en de grond op de rand ernaast te gooien. Een slimme zet, want zo stroomde het water de slootjes in en bleven de akkers droog, ook bij vloed.

Hierdoor ontstonden de eerste, langwerpige akkers. Perfect was het niet, want door springvloeden en een hogere zeespiegel verdwenen de akkers vaak in het water. Toch werden op een paar eilandjes huizen gebouwd. Zo ontstond al voor 1070 als eerste het dorpje Oudkarspel en in 1073 het dorpje Broek.

Eilandje na eilandje

Pas toen het bouwen van dijken steeds beter lukte, veranderde het gebied echt. Vanaf 1200 startte een groot project. Om heel West-Friesland heen werd een dijk gelegd, de Omringdijk.

Stukje bij beetje werd het Geestmerambacht, zoals het hier toen werd genoemd, in gebruik genomen door er eilandjes te maken. Elke keer kregen mensen er weer een akkertje bij. Op deze manier was zo rond 1600 het hele gebied veranderd in wel 15.000 kleine eilandakkerkes. Het kreeg de naam 'Rijk der Duizend Eilanden'.

Van veeteelt naar tuinderij

De meeste akkertjes lagen laag in het water. Hierdoor bleven ze drassig en waren ze vooral geschikt voor veeteelt. Vanaf ongeveer 1700 kwam helaas steeds vaker veepest voor, waardoor de meeste boeren hun vee kwijtraakten. Men ontdekte toen dat groenten het toch ook best goed deden op deze akkertjes. Ook groeide de bevolking, en kon je met een eilandje vol met groenten veel meer eten produceren (en dus verkopen) dan met een eilandje met een paar koeien. Zo werden de meeste boeren tuinders. Ze verbouwden lang houdbare groenten, zoals allerlei soorten kool, wortelen, uien, bieten en aardappelen.

Waarom zijn de akkers zo vruchtbaar?

De akkers waren vooral zo vruchtbaar door het 'slikken'. Slikken gebeurde elk jaar in de herfst, als de oogst binnen was. Met een modderbeugel – een grote zeef aan een lange stok – werd de modder van de bodem van de sloot geschrapt. Zo bleef de sloot diep genoeg om met een schuit doorheen te varen. De modder uit de baggerschuit werd met een houten schep over de eilanden verdeeld. En die modder of 'slik' was erg vruchtbaar! Handig dus voor het nieuwe oogstseizoen!

HET LEVEN VAN EEN TUINDER

De tuinder ging 's morgens heel vroeg met zijn schuit naar zijn eilandjes om het land te bewerken. Om vooruit te komen gebruikte hij een lange stok, de kloet. De tuinder stak de kloet in de bodem van de sloot en duwde de schuit zo naar voren. Hij werkte vaak de hele dag op zijn eilanden. Het werk werd met de hand gedaan, want de akkers waren klein en machines waren er nog niet. Als de akker dichtbij huis was, kwamen de tuinders naar huis om warm te eten. Als de akker ver 'kloeten' was, nam de tuinder 's morgens een 'stikkebuul' mee op pad. Dit was een linnen zak met boterhammen erin en een kan koude thee. Aan het eind van de middag ging hij terug naar huis. Pas na de Tweede Wereldoorlog kregen de schuiten dieselmotoren.

Hard werken in het voorjaar

Als het voorjaar was, werd het eiland eerst met de hand omgespit. Daarna werd de akker glad en zaaiklaar gemaakt. Dan konden de nieuwe plantjes of het zaad de grond in. De kinderen hielpen ook mee op het land bij het planten of zaaien van de groenten en bij het oogsten.

De akkers in de winter

's Winters stond er alleen nog boerenkool en spruitjes op het land. Na de eerste vorst van het seizoen kon er geoogst worden. De sloten vroren in die tijd meestal dicht. Met de schuit bij de eilanden komen kon dan niet, dus gebruikte men een koolslee. Zodra het begon te dooien ging een ijsboeier het water op. Dat was een verstevigde schuit, die door sterke kerels door het ijs werd voortgetrokken. Hierdoor brak het ijs en konden de tuinders weer varend naar de veiling.

Op weg naar de veiling

Als de groenten klaar was voor de veiling, werden grote schuiten gebruikt om de groenten te vervoeren. De kolen werden keurig in de schuit opgestapeld, als een soort piramide. Soms wel 2000 tot 3000 kilo tegelijk. Andere producten, zoals uien, wortelen en aardappelen, werden in manden in de schuit vervoerd. 's Ochtends om 7 uur lag de tuinder met zijn schuit klaar in de lighallen van de Broeker veiling. De veiling begon om 8 uur.

BIJZONDER TUINDERS- GEREEDSCHAP

In Museum BroekerVeiling liggen nog altijd veel voorwerpen die de tuinders gebruikten om hun akkers te bewerken. Dit zijn drie bijzondere voorbeelden.

De hoosnap

Met deze schep van wel drie meter lang konden de tuinders water uit de sloot in één keer over hun hele akkertje zwiepen. Dat scheelde een hoop geloop heen en weer met emmers.

De menseneul

Het was zwoegen met deze eg, met de bijnaam 'de menseneul'. Deze eg werd met de hand over het land getrokken, met hulp van een riem over de schouder. Hij werd gebruikt om het omgeploegde land gelijk en fijner te maken voor het zaaien of planten. De eg had scherpe punten aan de onderkant en werd diagonaal (schuin) voorgetrokken met de punten in de grond.

De trappelklompen

Trappelklompen waren klompen die waren vastgezet op een plankje. Ze werden bijvoorbeeld bij warm weer gebruikt om de grond vlak te trappen. Zo droogde de grond minder snel uit.

Heb je dit verhaal met plezier gelezen?

Heb je dingen geleerd die je echt niet wist? Tof! Als je nóg meer wilt weten kan je een berichtje sturen naar educatie@broekerveiling.nl En misschien zien we je binnenkort in Museum BroekerVeiling in het PROEFLAB, bij de speurtocht, in de boot of in de veiling!